

یادی از دکتر محمد هادی شفیعیها

تواضع معتقد بود: «من از شاگردانم خیلی بیش تر چیز یاد گرفتم تا این که من به شاگردانم چیز یاد داده باشم...»

همان طور که اشاره شد، دکتر شفیعیها، علاوه بر تدریس دانشگاهی، در زمینه ی تألیف و ترجمه ی کتاب نیز بسیار فعال بود و آثار ارزشمندی را از زبان های انگلیسی و روسی به فارسی ترجمه کرده است. وی به زبان های فرانسه، روسی و انگلیسی، تسلط کامل داشت و کمی نیز زبان آلمانی می دانست. انگیزه ی او از ترجمه ی کتب این بود که منابع اصیل و خوب علمی را در اختیار جوانان قرار دهد و به جامعه ی علمی-آموزشی ما ارایه کند.

او در خصوص کار در مرکز نشر دانشگاهی گفته است: «پس از بازگشت از دانشگاه کمبریج انگلستان، در تمام دوران تدریس من تا سال ۱۳۶۱-۶۲، تقریباً همه ساله در سفر به اروپا، با استادان قدیمی ام تماس می گرفتم و به طور مداوم در جریان تحولات جدید علمی و ریاضی بودم. چون من معتقدم، یک شرط زنده ماندن، تازه بودن است؛ اطلاعات تازه داشتن است. من اگر این مرکز نشر دانشگاهی را انتخاب کرده ام، برای این است که کتاب هایی که به آن جامی آید، دائماً کتاب های تازه است و من، با علوم جدید لحظه به لحظه آشنا می شوم و آخرین

نااقلیدسی» شناخته ایم. ترجمه ی این کتاب و در اختیار دانش آموزان و دانشجویان قرار گرفتن آن، یکی از ده ها اثر ارزشمندی است که توسط دکتر شفیعیها، ترجمه و یا تألیف شده است. از این رو، انتشار «ویژه نامه ی هندسه» در «رشد آموزش ریاضی»، بهترین فرصت برای آن است که یادی از این انسان و خدمات وی به جامعه ی آموزش ریاضی ایران، داشته باشیم.

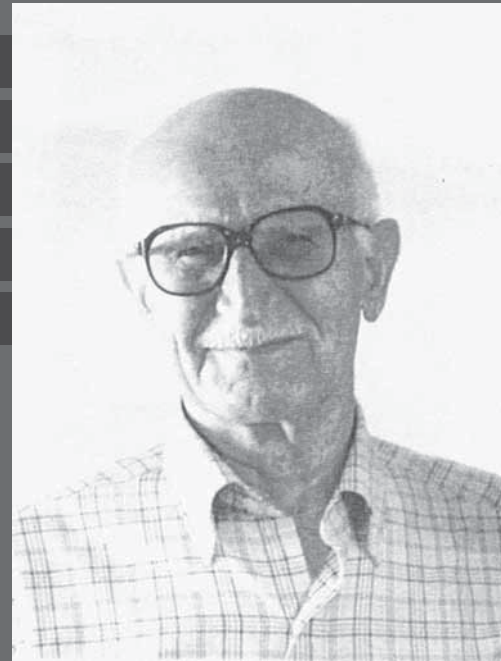
دکتر شفیعیها، سال ها در دانشکده ی فنی دانشگاه تهران، در مقام استادی، دروس مختلف ریاضی من جمله هموگرافی، هندسه ی تحلیلی، جبرخطی، ریاضیات نوین و حتی منطق و توپولوژی را تدریس می کرد. زمینه ی اصلی مطالعات خود وی، هندسه ی دیفرانسیل بود، ولی برای تدریس سایر دروس نیز همیشه آمادگی کافی داشت و به قول خود وی، حتی اگر قبلاً آن را نخوانده بود، ولی نیاز بود که به دانشجویان تدریس شود، خود مانند یک شاگرد، آن را به دقت مطالعه می کرد و بر آن تسلط کافی می یافت و به بهترین نحوی به دانشجویان ارائه می کرد.*

این استاد گرامی، همواره می گفت که هم در دوران تعلّم خود استادان بسیار خوب داشته است و هم در دوران تعلیم، دانشجویان خوبی داشته است و در کمال

زمستان سال گذشته، جامعه ی ریاضی ایران، یکی از اعضای خود را از دست داد؛ دکتر محمد هادی شفیعیها، مردی که در اخلاق معلمی و انسانیت، در جامعه ی فرهنگی و علمی این سرزمین، سرآمد بود و همواره سعی در آموزش و توسعه ی دانش ریاضی برای جوانان ایرانی داشت. دکتر شفیعیها، از سال ۱۳۶۱، در مرکز نشر دانشگاهی، در مقام یک ویراستار مسئول، دقیق و متعهد، خدمات ارزنده ای به جامعه ی علمی ما کرده است.

دکتر علیرضا مدقالچی، که تجارب بسیاری در زمینه های پژوهشی، آموزشی و مدیریتی در عرصه ی ریاضی دارد و برای ویرایش دو کتابش در سال های گذشته، به دکتر شفیعیها مراجعه کرده است؛ درباره ی وی می گویند: «او در واژه گزینی، دقت و حوصله ی کم نظیری داشت و گاهی یک واژه ی ریاضی، ماه ها در ذهنش بود تا واژه ی فارسی مناسبی برای آن ارایه کند. در انتخاب واژه ی فارسی، به مفهوم آن توجه داشت و معتقد بود نام گذاری فرنگی می تواند با مسمی نباشد. از دقت، موشکافی و اشراف کم نظیر ایشان بر فرهنگ فارسی، شگفت زده می شدم.»*

بسیاری از ما، نام این استاد را با نام کتاب «هندسه های اقلیدسی و

تحقیقات راجع به ریاضیات در زمینه‌های مربوط به خودم یا نزدیک به خودم را دارم. در حال حاضر [منظور زمان مصاحبه - سال ۱۳۷۳ - است] بیش‌ترین وقت من از نظر علمی در مرکز نشر دانشگاهی صرف ویرایش کتاب‌های ریاضی می‌شود. کتاب‌هایی که استادان می‌آورند ویرایش کنم، که تعدادشان خیلی زیاد است... استادهایی هستند که دوره‌ی دکتری تدریس می‌کنند و دانشجوی دکتری دارند و کتاب‌هایشان به آن‌جا می‌آید. یک مقدار زیاد هم در بخش واژه‌گزینی کار می‌کنم...

دکتر شفیعیها معتقد بود: «... معلمی هنر است. معلم زمانی بر کار مسلط است که اولاً بر درس خودش سخت مسلط باشد، این اولین مسأله است. دوم، شاگرد احساس کند که معلم نسبت به او احترام قائل است. من هیچ وقت با دانشجویانم شوخی‌های بی‌جا نکردم، همیشه مؤدب بودم. می‌دانید؛ در کلاس بعضی از بچه‌ها پیدا می‌شوند یک به

اصطلاح «مزه‌ای» می‌اندازند، هستند این‌ها؛ نهایت این بود که می‌گفتم که خوب، خیلی از شما متشکرم. سعی کنید که شوخی‌هایتان به تناسب مقام دانشجویی‌تان باشد. از این حد تجاوز نمی‌کرد. به ندرت یادم می‌آید که با محصلی، بلند صحبت کرده باشم. واقعاً دوستشان داشتم؛ بچه‌های من بودند. ما اگر به جوانان به این وضع بنگریم که این جزو ذات بچه است، شیطنتش را باید بکند، شوخیش را باید بکند، منتها یک حدی را رعایت بکند، درسش را هم بخواند. شیطن مال اوست، جوانی مال اوست، مال من که نیست. خوب من می‌دیدم که شاگرد واقعاً سرکلاس خسته است، می‌خواهد حرف بزند، می‌خواهد بخندد، آرام می‌آمد بالای سرش، برای این که نظم کلاس به هم نخورد، می‌گفتم: می‌دانم خسته شدی، پاشو برای ۵-۶ دقیقه قدم بزن، بعد دوباره بیا. آهسته بلند می‌شد، می‌رفت. ۱۰ دقیقه قدم می‌زد، بعد می‌آمد و می‌نشست سرکلاس. هم من راحت بودم، هم شاگرد راحت بود. شما اگر خصوصیت سنی بچه‌ها را بشناسید، باید به او حق بدهید که در یک سنی یک کارهایی بکند...

دکتر محمد هادی شفیعیها در اواخر سال ۱۳۹۸ خورشیدی در قزوین به دنیا آمد. تحصیلات مکتب‌خانه‌یی، دبستانی و دبیرستانی را در زادگاه خود به اتمام رسانید و در سال ۱۳۱۹ به دریافت دیپلم ریاضی نایل گردید. در همان سال در دانشسرای عالی تهران (رشته‌ی ریاضیات) ثبت‌نام کرد و پس از دریافت لیسانس، برای تدریس در دبیرستان‌ها، به اهواز اعزام شد (سال ۱۳۲۲). پس از دو سال تدریس در دبیرستان شاهپور و دانشسرای دخترانه و پسرانه‌ی اهواز، به

هیچ یک از ملل دنیا، نمی‌دانست. هم چنین، به جوانان توصیه می‌کرد: «به دانشجویان امروزی و مردان فردا یک چیز را بگویم، از دقایق لحظات زندگی‌شان سعی کنند استفاده کنند و بدانند آن‌ها باید این مملکت را بسازند، سعی کنند اگر سرکلاس می‌روند، واقعاً بروند چیزی یاد بگیرند، سعی کنند هر روز یک کلمه‌ی تازه یاد بگیرند، اگر نسل جوان امروز سعی کند روزی یک کلمه یاد بگیرد، بدانید فردای مملکت بهشت می‌شود. امیدواریم که نسل آینده گوش بدهد به این حرف‌هایی که ما معلمین قدیمی می‌زنیم...»

در ادامه، به زندگی و آثار وی در کارنامه‌ی پربار زندگی‌اش، نگاهی می‌اندازیم:***

۷- در آستانه فردا (ترجمه)، (اثر تورگنیف)

۸- رودین (ترجمه)، (اثر تورگنیف)

۹- آسیه و عشق نخستین (ترجمه)، (اثر تورگنیف)

۱۰- موسیقی افلاک (ترجمه)، (اثر برونفسکی)

۱۱- حساب انتگرال (ترجمه)، (اثر ادواردز)

۱۲- تبدیلات هندسی (ترجمه)، (اثر یاگلولم)

۱۳- هندسه های اقلیدسی و نااقلیدسی (ترجمه)، (اثر ماروین جی گرین برگ)

۱۴- تاریخ هندسه (ترجمه)، (اثر ایوز)

۱۵- از ریاضیات چه می دانیم؟ (ترجمه)، (اثر سویر)

۱۶- اصول اقلیدس (ترجمه)، (اثر اقلیدس - ازهیث)

۱۷- هندسه های اقلیدسی و نااقلیدسی با تغییرات و اضافات جدید (ترجمه)، (اثر ماروین جی گرین برگ)

دکتر شفیعیها در تهیه ی مقاله های دایرةالمعارف فارسی با زنده یاد دکتر غلامحسین مصاحب همکاری داشته است. همچنین در تهیه ی مقاله های زندگی نامه ی علمی دانشوران و مقاله های دایرةالمعارف ریاضی با استاد احمد بیرشک همکاری داشته است. مقاله هایی نیز در مجله ی نشر ریاضی مرکز نشر دانشگاهی دارد.

پانویس ها

* به نقل از خبرنامه ی انجمن ریاضی ایران، سال ۲۹، شماره ی ۱، بهار ۱۳۸۶، ص ۲۲.

** اطلاعات و نقل قول های این نوشتار، از این قسمت به بعد، از متن مصاحبه ی رادیویی مورخ ۱۳۷۳/۱۲/۲ با دکتر شفیعیها، گرفته شده است.

** اطلاعات این بخش از متنی که توسط خانواده ی دکتر شفیعیها در اختیار ما قرار گرفته است، نقل شده است.

مشغول به کار بود. نامبرده متجاوز از ۵۰ جلد کتاب های ریاضی دانشگاهی را که توسط استادان دانشگاه های کشور تألیف یا ترجمه شده است، ویرایش کرده است. او با زبان های فرانسوی، انگلیسی، روسی و اندکی آلمانی آشنایی داشت. علایق و سرگرمی های او کوهنوردی، اسکی، شنا و موسیقی بود. در کوهنوردی قسمت اعظم کوه های ایران را مانند: دماوند، دنا، سهند و سبلان، تخت سلیمان و زردکوه بختیاری زیر پا گذاشته بود. شناگری ورزیده بود و در عبور از کانال مانش با شنا شرکت کرده بود.

تألیف ها و ترجمه های نام برده به شرح زیر است:

- ۱- تانسورها و هندسه ریمانی (تألیف)
- ۲- اصول خطکش محاسبه (تألیف)
- ۳- مسایل هندسه تحلیلی و محاسبات ماتریسی (تألیف)
- ۴- هدف ادبیات (ترجمه)، (اثر ماکسیم گورکی)

۵- پدران و فرزندان (ترجمه)، (اثر تورگنیف)

۶- آن ها که وقتی آدمی بودند (ترجمه)، (اثر ماکسیم گورکی)

سرپرستی اداره آموزش و پرورش مسجد سلیمان و سپس سرپرستی آموزش و پرورش قم منصوب گردید. در سال ۱۳۲۵ به تهران منتقل و دبیری ریاضیات دبیرستان های البرز، مروی، شاهدخت و قریب را عهده دار شد.

او در سال ۱۳۳۴ به دانشکده فنی دانشگاه تهران منتقل شد و به تدریس پرداخت. در سال ۱۳۴۰ برای ادامه ی تحصیل به دانشگاه کمبریج انگلستان اعزام شد و پس از مراجعت، در دانشگاه های آریامهر (صنعتی شریف)، تهران، پلی تکنیک (امیرکبیر)، دانشگاه ملی (شهید بهشتی) و پست و تلگراف به تدریس ادامه داد. البته کار رسمی نام برده در تمام سال های اشتغال، در دانشکده فنی دانشگاه تهران بوده است. چندین دوره مسئول برگزاری امتحانات ورودی دانشکده فنی دانشگاه تهران بود و مدتی نیز معاون آموزشی و پژوهشی آن دانشکده بود.

دکتر شفیعیها در فروردین ماه ۱۳۶۱، سال تعطیلی دانشگاه ها (انقلاب فرهنگی)، به تقاضای خود بازنشسته شد و از آن تاریخ در مرکز نشر دانشگاهی در مقام ویراستاری و سرپرستی بخش ریاضی